DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2020.44>

УДК 343.98:549.091:342.951

П. М. Баранов,

доктор геологічних наук, професор, судовий експерт Дніпропетровського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру Міністерства внутрішніх справ України, м. Дніпро, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5335-4281>,
e-mail: pn2dsbaranov@gmail.com

Р. С. Кірін,

доктор юридичних наук, доцент, судовий експерт Дніпропетровського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру Міністерства внутрішніх справ України, м. Дніпро, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0089-4086>, e-mail: kirinrs62@gmail.com

С. В. Шевченко,

кандидат геологічних наук, доцент, завідувач кафедри Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3994-1927>,
e-mail: shevchenko.s.v@nmu.one

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ТЕРМІНА «ДОРОГОЦІННЕ КАМІННЯ» У СУДОВІЙ ЕКСПЕРТИЗІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Розглянуто загальні питання застосування нормативно визначеного терміна «дорогоцінне каміння» стосовно практики судової експертизи в Україні (зокрема, у сфері надрокористування та гемологічного оцінювання ювелірних виробів). Показано, що вітчизняне правове поле потребує окремого закону щодо обігу дорогоцінного каміння з урахуванням загальних засад оцінювання майна й захисту прав споживачів.

Метою цієї роботи є формування авторського внеску в аналіз проблем, пов'язаних із розкриттям юридичної природи дорогоцінного каміння у судовій експертизі, та розроблення пропозицій з їх можливого подолання.

Потребу в спеціальному правовому регламентуванні діяльності з видобутку, виробництва, використання, зберігання дорогоцінного каміння і виробів із нього, експертизи й контролю за операціями з ним зумовлено інтенсивністю цього обігу, а також характером цих об'єктів права — їх рідкістю в природі, високою вартістю, легкістю підроблення, а отже, підвищеною увагою з боку різного роду шахраїв і злочинців. Ситуація, що нині склалася, вимагає прийняття нормотворчих заходів, спрямованих на забезпечення господарського використання цінностей, захист споживачів дорогоцінних виробів від обману, запобігання використанню цінностей у легалізації нажитих злочинним шляхом коштів.

Досліджено три складові, з яких, на думку авторів, формується юридична природа каміння в судовій експертизі: 1) значення, у якому

в гемологічному законодавстві вживають термін «дорогоцінне каміння»; 2) критерії, покладені в основу класифікації дорогоцінного каміння; 3) односторонність і чіткість визначень, пов'язаних із дорогоцінним камінням у судово-експертному законодавстві.

Термін «дорогоцінне каміння» у судовій експертизі має субсидіарне значення, оскільки домінують значення у цьому разі має належати вартості каміння як об'єкта гемологічної експертизи.

Гемологічні класифікації, що нині існують, не мають сучасного наукового та практичного інтересу, оскільки відсутність показника вартості каміння робить їх декларативними з точки зору судової експертизи.

Судова гемологічна експертиза має керуватися приписами гемологічної, судово-експертної та процесуальної галузей законодавства, а дорогоцінне каміння, що є його об'єктом, слід розглядати як майно (товар), для якого характерні специфічні ознаки фізичного, економічного та юридичного характеру, а також ідентифікаційна назва.

Ключові слова: дорогоцінне каміння, гемологія, класифікація, судова експертиза, нормативний документ.

Постановка наукової проблеми. Природне кольорове каміння (дорогоцінне, напівдорогоцінне) у ринкових умовах може бути однією з найбільш вигідних бюджетонаповнювальних корисних копалин. Окремі види й родовища цього каміння можуть давати значний прибуток за доволі незначних затрат часу та коштів на їх розвідку й освоєння ¹.

Науку про дорогоцінне каміння (далі — ДК), сукупність даних про коштовне і виробне каміння, здебільшого його фізичні властивості, особливості хімічного складу, декоративно-художні переваги мінералів і мінеральних агрегатів, які використовують у ювелірному та каменерізному виробництві, наразі розглядають як гемологію. Остання тісно пов'язана з мінералогією, кристалофізикою і з геологією корисних копалин ².

Водночас потребу у спеціальному правовому регламентуванні видобутку, виробництва, використання, зберігання ДК і виробів із нього; експертизи та контролі за операціями з ним зумовлено інтенсивністю цього обігу, а також характером цих об'єктів права — їх рідкістю в природі, високою вартістю, легкістю підроблення, що вимагає прийняття нормотворчих заходів, спрямованих на забезпечення господарського використання цінностей, захист споживачів дорогоцінних виробів від оман, запобігання використанню цінностей у легалізації нажитих злочинним шляхом коштів.

¹ Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року: Закон України від 21.04.2011 р. № 3268-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3268-17?find=1&text> (дата звернення: 06.06.2020).

² Баранов П. Н. Геммология: диагностика, дизайн, обработка, оценка самоцветов: учеб. для студент. вузов. Днепропетровск, 2002. 208 с.

Дійсно, глибокі соціальні зміни, що відбуваються в Україні останніми роками, зумовили стрімкі темпи правотворчої діяльності, однак, кількісні зміни в цій галузі далеко не завжди означають також якісні, тому що багато законів і підзаконних актів не відповідають вимогам юридичної техніки. Водночас наявність досконалих нормативно-правових актів (далі — *НПА*) є однією з провідних умов упорядкованості та стабільності суспільних відносин, що сприяє запобіганню значної кількості помилок у процесі реалізації права. Проблеми вдосконалення термінології характерні певною мірою як юридичній сфері загалом, так і судовій експертизі зокрема, а їх вирішення є актуальним питанням здійснення судово-експертної діяльності (далі — *СЕД*).

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідження різних аспектів гемологічних правовідносин вітчизняними науковцями є доволі представницькими. Так, представниці господарсько-правової галузі К. В. Єфремова запропонувала: а) запровадити паспортизацію виробів із дорогоцінних металів і ДК, для законодавчого забезпечення чого прийняти Закон України «Про якість виробів із дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння»; б) внести зміни до Постанови Кабінету Міністрів України (далі — *КМУ*) «Правила роздрібної торгівлі ювелірними та іншими виробами з дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органічного утворення та напівдорогоцінного каміння»; в) закріпити в Законі України «Про якість виробів із дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння» положення про маркування продукції з дорогоцінних металів і ДК: замість товарного ярлика (бирки) запровадити паспорт товару з докладною інформацією про виріб, де зазначено не лише загальну масу товару, а й зміст сплаву, наявність шкідливих домішок, присутність родієвого покриття та інші деталі ¹.

О. М. Маліченко у розд. 3 «Шляхи удосконалення адміністративно-правового регулювання сфери обігу дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння в Україні з урахуванням іноземного досвіду» своєї дисертаційної роботи ² зосередила свою увагу (як і К. Ю. Діхтяренко ³) здебільшого на обігу дорогоцінних металів і пробірному контролі.

Досліджуючи той самий напрям адміністративно-правових засад обігу дорогоцінних металів і ДК в Україні, В. П. Романов послуговується у своїй роботі терміном «дорогоцінні копалини» ⁴, не розкриваючи його,

¹ Єфремова К. В. Особливості правового регулювання господарської діяльності на ринку виробів із дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2009. С. 7.

² Маліченко О. М. Адміністративно-правове регулювання сфери обігу дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. С. 14.

³ Діхтяренко К. Ю. Фінансово-правове регулювання обігу дорогоцінних металів в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 21 с.

⁴ Романов В. П. Адміністративно-правові засади обігу дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. С. 1—4.

а словосполучення «раціональне використання природних ресурсів дорогоцінних копалин»¹ узагалі вбачає помилковим, адже, по-перше, корисні копалини є, власне, одним з видів природних ресурсів загальнодержавного значення². По-друге, під ресурсами корисних копалин і компонентів розуміють обсяги корисних копалин і компонентів невідкритих родовищ, оцінені як можливі для видобутку й переробки за сучасного техніко-економічного рівня розробки родовищ цього виду мінеральної сировини³. І, по-третє, ані легальні переліки корисних копалин⁴, ані національний класифікатор⁵ подібних термінів не вживають.

Також слід відзначити роль у регулюванні гемологічних правовідносин Державної служби геології та надр України, яка, відповідно до покладених на неї завдань⁶, формує державний резерв родовищ дорогоцінних металів і ДК. Її правовий статус автори цієї праці докладно проаналізували в попередньому дослідженні⁷.

Нарешті, звернімо увагу на позицію І. Р. Шинкаренка та О. С. Оболенцевої-Красивської, які, підтримуючи думку про те, що потрібно відійти від акценту на диференціюванні каміння за ціннісною вартістю та концентруватися просто на їх істотному значенні серед кам'яних матеріалів, вважають доречним термін «коштовне каміння», як це наведено у вимогах Всесвітньої конфедерації з дорогоцінного каміння, виробів зі срібла, алмазів та перлів (*CIBJO*)⁸.

¹ Романов В. П. Зазнач. твір. С. 15.

² Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (дата звернення: 06.06.2020).

³ Про затвердження Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр: Постанова КМУ від 05.05.1997 р. № 432 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-97-%D0%BF> (дата звернення: 06.06.2020).

⁴ Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення: Постанова КМУ від 12.12.1994 р. № 827 (зі змін. та допов.; у ред. Постанови КМУ від 28.12.2011 р. № 1370). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/827-94-%D0%BF> (дата звернення: 06.06.2020).

⁵ ДК 008:2007. Національний класифікатор України. Класифікатор корисних копалин (ККК): затв. наказом Держспоживстандарту України від 12.12.2007 р. № 357 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va357609-07/sp:max100> (дата звернення: 06.06.2020).

⁶ Про затвердження Положення про Державну службу геології та надр України: Постанова КМУ від 30.12.2015 р. № 1174 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1174-2015-%D0%BF?find=1&text> (дата звернення: 06.06.2020).

⁷ Kirin R. S., Baranov P. M., Khomenko V. L. The State Service of Geology and Subsoil of Ukraine (Geonadra) as a legal subject exercising the right of geological control//*Journal of Geology, Geography and Geoecology*. 2020. Vol. 29. № 1. P. 69—81.

⁸ Шинкаренко І. Р., Оболенцева-Красивська О. С., М'ясоєдов В. В. До питання сутності гемологічної судової експертизи//*Актуальні питання судової експертизи і криміналістики*: зб. мат-в Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 150-річ. з дня народж. Заслуж. проф. М. С. Бокаріуса (Харків, 18—19.04.2019). Харків, 2019. С. 98.

Проте, зазначений термін уже використовують у національному законодавстві ¹: під ним розуміють «каміння коштовне» (дорогоцінне, напівдорогоцінне, виробне та колекційне) — мінерали та гірські породи неорганічного й органічного походження, якісні показники яких зумовлено кристалоструктурними та фізико-механічними властивостями, які за якістю відповідають вимогам ювелірно-каменерізної промисловості та які використовують для виробництва прикрас і художніх виробів прикладного призначення.

Отже, попри достатню зацікавленість науковців питаннями правового забезпечення як обігу ДК, так і його судової експертизи, окремі питання зберігають свій дослідницький потенціал.

Метою статті є формування авторського внеску в аналіз проблем, пов'язаних із розкриттям юридичної природи дорогоцінного каміння у судовій експертизі та розроблення пропозицій з їх можливого подолання.

Викладення основного матеріалу дослідження. Чинним Законом України «Про судову експертизу» ² запропоновано перелік принципів, за якими здійснюється СЕД: законність, незалежність, об'єктивність і повнота дослідження. Крім того, необхідно враховувати, що проведення судової експертизи регламентовано також приписами процесуального законодавства та численними відомчими НПА у сфері СЕД.

Так, згідно з Інструкцією Міністерства внутрішніх справ України (далі — *Інструкція МВС*) ³ під результатом експертного провадження розглядають належно оформлені результати проведених досліджень у вигляді висновку судового експерта, висновку експертного дослідження або повідомлення про неможливість проведення судової експертизи (експертного дослідження). Натомість, у висновку судовий експерт повинен навести повний опис досліджень, висновків і обґрунтованих відповідей. Щодо останніх, то вони зазвичай кореспондують з орієнтовним переліком вирішуваних питань, визначених Інструкцією Міністерства юстиції України (далі — *Інструкція Мін'юсту*) ⁴, а саме: «Чи є каміння, зразки якого надано

¹ ДК 008:2007.

² Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12?find=1&text> (дата звернення: 06.06.2020).

³ Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України: наказ МВС України від 17.07.2017 р. № 591. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17> (дата звернення: 06.06.2020).

⁴ Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та допов.; у ред. наказу Мін'юсту України від 26.12.2012 р. № 1950/5). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 06.06.2020).

для дослідження, дорогоцінним, декоративним, природним, синтетичним чи імітацією? Якщо так, то яким саме?»; «Якими є якісні характеристики зразків каміння, наданого для дослідження?»; «Яким є походження зразків каміння, наданого для дослідження?»; «Із якого родовища було видобуто декоративне каміння, надане для дослідження?»; «Якою є країна походження бурштину, наданого для дослідження?»; «Чи піддано зразки каміння, наданого для дослідження, облагородженню?»; «Яка вартість каміння, наданого для дослідження?»; «Чи відповідають маркувальні дані дійсним товарним характеристикам каміння?»; «Чи відповідає якість виробу з каміння вимогам стандартів, технічних умов за органолептичними показниками?».

Умовою проведення експертизи є надання об'єктів дослідження: 1) каміння; 2) виробів з каміння; 3) ювелірних виробів зі вставками з каміння. Перед експертизою з дослідження ДК можуть ставитися й інші завдання.

Звертаємо увагу, що, поруч зі згаданим вище терміном «об'єкт дослідження», в Інструкції Мін'юсту вживається й інше поняття — «об'єкт гемологічної експертизи», розуміння якого набагато ширше: 1) дорогоцінне каміння; 2) діаманти; 3) дорогоцінне каміння органічного походження; 4) напівдорогоцінне каміння; 5) декоративне каміння; 6) вироби з декоративного каміння; 7) ювелірні вироби зі вставками каміння; 8) сировина (алмазна, бурштинова тощо).

Наведені вище питання різноспрямовані за своїм призначенням і змістом, але слід розуміти, що лише перше з них є домінантним — таким, що передбачає визначення юридичної природи каміння, тоді як решту відповідей на питання варто розглядати як субсидіарні, і саме крізь призму тлумачення юридичного терміна «дорогоцінне каміння».

Безумовно, відповідь на це питання міститься у ст. 1 Закону України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними» (далі — *Закон про ДК*)¹, водночас законодавче визначення ДК та класифікація каміння на дорогоцінні, напівдорогоцінні, декоративні групи, висвітлені у цьому Законі, викликає багато критики й зауважень серед науковців-гемологів.

На думку авторів², потребує вилучення з переліку ДК, визначеного у ст. 1 Закону про ДК, увесь спектр синтетичного каміння, яке (за міжнародною практикою) узагалі не є ДК.

¹ Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними: Закон України від 18.11.1997 р. № 637/97-ВР (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 06.06.2020).

² Татарінцев В. І., Вишневська Л. І. Дорогоцінне, коштовне каміння: історичні та нормативні аспекти термінології, які впливають на формування Державного фонду дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння України//*Коштовне та декоративне каміння: наук.-практ. журн.* 2019. № 1. С. 15—18.

У зв'язку з цим розглянемо три складові, з яких, на нашу думку, формується юридична природа каміння у судовій експертизі: 1) значення, у якому в гемологічному законодавстві вживають термін «дорогоцінне каміння»; 2) критерії, покладені у класифікацію ДК; 3) однозначність і чіткість визначень, пов'язаних із ДК у судово-експертному законодавстві.

Значення терміна «дорогоцінне каміння». Уперше термін з'явився за часів античності, коли потрібно було показати, що існують як ДК, так і недороге, менш престижне каміння. Цей термін і зараз демонструє свою «магічну» значущість на світовому ринку, залучаючи та притягуючи до себе поціновувачів і покупців. До того ж це ще й потужний елемент реклами в усіх сферах суспільства: ювелірному мистецтві, освіті, медицині тощо.

Водночас спроби науковців, аматорів і філософів визначити межі між дорогоцінним і недорогоцінним камінням так і не мали успіху. Аналогічна ситуація супроводжує і власне визначення ДК, адже серед останніх наявні такі, що мають різні тлумачення, але здебільшого вони малопереконливі й не дають будь-якого цілісного уявлення про каміння, що розглядають як дорогоцінне. Наведемо кілька найпоширеніших прикладів:

- 1) *дорогоцінне каміння* — мінерали та гірські породи, які використовують у ювелірному й каменерізному виробництві для виготовлення прикрас і виробів (*Горная энциклопедия. Т. 2. С. 254* [Тут і далі переклад з російської та англійської наш.— *Прим. авт.*]);
- 2) *самоцвіт, або дорогоцінний камінь* — усю цю групу каміння відрізняє одна ознака, що їх об'єднує,— особлива краса (*В. Шуман. Мир камня. Т. 2. С. 6*);
- 3) *дорогоцінне каміння* — високоцінний і красивий мінерал, який використовують для прикрас (*Ожегов С. И. Словарь русского языка. С. 153*);
- 4) *дорогоцінне каміння* — мінерали з особливими властивостями, що використовують з ювелірною метою (*Советский энциклопедический словарь. С. 410*).

В українському законодавстві термін «дорогоцінне каміння» визначено як природні та штучні (синтетичні) мінерали в сировині, необробленому та обробленому вигляді (виробах) ¹.

Отже, навіть за такої кількості дефініцій термін «дорогоцінне каміння» не має достатньої визначеності. У зв'язку з цим виникає питання: чому й досі відсутнє чітке розуміння, що таке дорогоцінне каміння? Адже здається, що воно може бути доволі простим, як-от, наприклад: *дорогоцінне каміння* — *природні мінерали, вартість яких перевищує 1 тисячу доларів*. Проте, складність полягає не в самому визначенні, а передусім у підході до вартісної оцінки каміння та в його співвідношенні з матеріальними можливостями суспільства й кожної людини окремо.

¹ Про державне регулювання видобутку ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 06.06.2020).

Оцінка каміння — це не просте завдання, а визначення його вартості й поготів. Світовий ринок ДК побудований так, що від місця видобутку до продавця огранованого каміння вибудовується ціла низка посередників. Тому вартість каміння залежатиме, зокрема, і від того, наскільки близько або далеко знаходиться покупець від видобутку, тобто про вартість каміння можна говорити після завершення першої купівлі-продажу.

У Кодексі Федеральних Правил США вживають термін «*precious stones*» у такому значенні: це речовина, що має якості дорогоцінної, визнану ринком красу, рідкість і цінність, та містить алмаз, корунд (включно з рубінами й сапфірами), берил (включно зі смарагдами й аквамаринами), хризоберил, шпінель, топаз, циркон, турмалін, гранат, кристалічний і крип-токристалічний кварц, олівінів перидот, танзаніт, жадеїт, нефрит, сподумен, польовий шпат, бірюзу, лазурит і опал¹.

Терміни «коштовний» і «*precious*» є спорідненими, пов'язаними з торгівлею і коштами, а термін «дорогоцінний» найбільше відповідає терміну «*gem*», який стосується прикрас і означає високу ювелірну якість. Каміння високої ювелірної якості коштує дорого, тому терміни «коштовний» і «дорогоцінний» з ринкової точки зору можна вважати синонімами, але за етимологією вони не є синонімами, адже перший стосується вартості, другий — якості².

Тобто світова цивілізація, фінансово поділяючи країни на ті, що мають високий рівень розвитку економіки й низький, проєктує цю диференціацію й на окремих споживачів — для когось та сама 1 тисяча доларів є великими грошима, а для інших — дрібницею.

Друге питання: що дає визначення терміна «дорогоцінне каміння» для судової експертизи й судочинства? Розглянемо ситуацію на прикладі простих ланцюгів «предмет правопорушення → його вартість → відповідальність».

У сучасному українському законодавстві крадіжку вважають злочином, тобто зазіханням на право не лише приватної особи, а й на інтереси всього суспільства. До того ж крадіжка є злочином середньої тяжкості, покарання за який — до трьох років позбавлення волі. Водночас існує термін «дрібне викрадення чужого майна», стягнення за яке значно м'якше. Крадіжку від дрібного викрадення відділяє не так уже й багато — межа у 210 грн 20 коп., яку розраховують як 1/10 від прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Проміжна стадія між адміністративним проступком і злочином середньої тяжкості відсутня. За крадіжку майна на суму від 0,1 до 50 прожиткових мінімумів — від 210,20 до 105,10 тис. грн: станом на 30.06.2020 р.

¹ CFR. Electronic Code of Federal Regulations (e-CFR). § 1027.100 Definitions. (e) Preciousstone. URL: <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/31/1027.100#e> (дата звернення: 06.06.2020).

² Татарінцев В. І., Вишневська Л. І. Зазнач. твір.

Так, каміння, визначене як дорогоцінне й таке, що коштує до 210 грн, може виступати лише предметом адміністративного проступку. Водночас, якщо каміння не дорогоцінне, але вартує більше ніж 211 грн., то може фігурувати як предмет кримінального проступку чи злочину.

Отже, термін «дорогоцінне каміння» у судовій експертизі має субсидіарне значення, оскільки домінантне значення у цьому разі має належати вартості каміння як об'єкта гемологічної експертизи.

Класифікації дорогоцінного каміння. Сьогодні налічується кілька класифікацій дорогоцінного й напівдорогоцінного каміння, помітних за своїм призначенням.

Технологічна класифікація, основним критерієм якої є поділ усієї сукупності природних ювелірних і виробних матеріалів на типи, підтипи, групи за провідною технологією обробки, єдиною для кожної таксонометричної одиниці. Оскільки технологію зумовлено фізико-механічними і декоративними якостями каміння, то саме ці якості та властивості винесено у визначення. Природно, що для різних виробів і способів обробки першорядними будуть різні фізичні та художньо-декоративні властивості матеріалу: твердість, прозорість, колір, спайність, малюнок тощо.

Генетична класифікація дорогоцінного й виробного каміння, в основу якої покладено їх походження. Ця класифікація має багато спірних моментів. Так, наприклад, загальноприйнято вважати, що алмаз має магматичне походження, проте, як свідчать термодинамічні розрахунки та синтез алмазу, він утворюється за стресового тиску вільного вуглецю й відносно низьких температур 800—900 °С.

Гемологічна класифікація — перша класифікація ДК, складена 1896 р. М. Бауером (пізніше російський академік О. Є. Ферсман розширив і доповнив її). Вона враховує ранжування ДК за зниженням цінності; її використовували в СРСР упродовж багатьох років.

Класифікація В. І. Соболевського розрізняє групи каміння (дорогоцінного та кольорового). Однак, цей варіант класифікації має певні недоліки, оскільки у ньому знехтували багатьма загальноприйнятими ДК, при цьому інші навели в подробицях до різновидів. Крім того, до одного класу належить каміння, яке значно різниться за вартістю (аметист і благородний опал, евклаз і алмаз, письмовий граніт і нефрит).

Класифікація Є. Я. Києвленка, запропонована 1973 р. як авторська й така, що ґрунтується на класифікації Ферсмана. Тут враховано ринкову вартість кольорового каміння. Виокремлено три групи каміння: ювелірне (дорогоцінне), ювелірно-виробне та виробне.

Побутова (спроцена) класифікація — каміння поділено на дорогоцінне, напівкоштовне та виробне (самоцвітне).

Спроби класифікувати ДК були особливо актуальними за радянських часів. Головне завдання — зробити каміння першої групи недоторканими для громадян, тобто вважати їх надбанням держави. Продовжуючи цю традицію, багато країн колишнього СРСР досі використовують такий підхід.

Відповідно до Закону про ДК, до дорогоцінного каміння належить 56 каменів, напівдорогоцінного — 34 камені:

- 1) *дорогоцінне каміння* — природні та штучні (синтетичні) мінерали в сировині, необробленому й обробленому вигляді (виробах):
 - а) першого порядку — алмаз, рубін, сапфір синій, смарагд, олександрит;
 - б) другого порядку — демантоїд, евклаз, жадеїт (імперіал), сапфіри рожевий і жовтий, опал благородний чорний, шпінель благородна;
 - в) третього порядку — аквамарин, берил, кордієрит, опал благородний білий і вогняний, танзаніт, топаз рожевий, турмалін, хризоберил, хризоліт, цаворіт, циркон, шпінель;
 - г) четвертого порядку — адуляр, аксиніт, альмандин, аметист, гесоніт, grosular, данбурит, діоптаз, кварц димчастий, кварц рожевий, кліногуміт, кришталь гірський, кунцит, моріон, піроп, родоліт, скаполіт, спесартин, сподумен, топаз блакитний, винний і безколірний, фенакіт, фєроортотлаз, хризопраз, хромдіопсид, цитрин;
- 2) *дорогоцінне каміння органічного утворення* — перли та бурштин в сировині, необробленому й обробленому вигляді;
- 3) *напівдорогоцінне каміння* — природні та штучні (синтетичні) мінерали, органічні утворення та гірські породи в сировині, необробленому й обробленому вигляді (виробах):
 - а) першого порядку — бірюза, жадеїт, лазурит, малахіт, молдавїт, нефрит, тигрове та кошаче око, хауліт, хризокіла, цоїзит, чароїт;
 - б) другого порядку — агат, амазоніт, гагат, гематит, дерево скам'яніле, джеспїліт, егірінїт, епідозит, кахолонг, кварцит кольоровий, кремїнь кольоровий, онїкс мармуровий, опал, пегматит, пірофіліт, родоніт, сердолік, серпентиніт, скарни кольорові, содаліт, халцедон, шпати іризуючі польові, яшма.

Наведені вище класифікації, основу яких складає відносна вартість, насправді є переліком декоративних мінералів і гірських порід. Фахівцям відомо, що каміння з напівдорогоцінної групи за високої якості можуть мати вартість значно більшу, ніж представники з групи ДК. Отже, такі умовні класифікації поділу на вартісні групи породжують більше запитань, ніж відповідей.

Більшість гемологів сучасності вважають ці класифікації недосконалими, оскільки той самий мінерал потрапляє водночас до різних груп каміння: наприклад, опал (благородний і звичайний), халцедон (хризопраз), цоїзит (танзаніт). Існує думка, що питання формування нової класифікації каміння (коштовного й декоративного) відповідно до світового досвіду вже назріло і є доволі актуальним ¹.

¹ Гелета О. Л., Горобчишин О. В., Кічняєв А. М., Сузова В. М., Нестеровський В. А., Вижва С. А. Основні підходи до запровадження класифікації коштовного і декоративного каміння, гармонізованої відповідно до світового досвіду// *Коштовне та декоративне каміння: наук.-практ. журн.* 2017. № 4. С. 17.

Знову звернімося до прикладу. Якщо ми поставимо за мету скласти класифікацію ДК за вартістю, то в першому стовпці таблиці має стояти головний критерій — вартість, а в другому — об'єкт (камінь). Коли ж створимо шкалу вартості та вноситимемо каміння до другого стовпця, до нього потраплятиме найрізноманітніше каміння: алмаз, кварц-волосатик, шпінель, моховий агат і т. ін., тобто від такої класифікації буде більше шкоди, ніж користі. Є варіант побудувати таку таблицю для кожного каміння й виокремити дорогоцінні, напівкоштовні різновиди, але це вже буде не класифікація, а прейскурант.

Напевно, виправдано, що в багатьох країнах таких класифікацій не існує. Ринок сам розділив каміння на дві групи: 1) алмазно-діамантовий (монополізований і контрольований ринок); 2) кольорового каміння, тобто решта (хаотичний і некерований ринок). Вони самі по собі формують ринок із цінами та вимогами. Це стало моделлю для окремої підготовки фахівців-гемологів з кольорового каміння й діамантів (зокрема, у Гемологічному інституті Америки — *GIA*).

Отже, розглянуті гемологічні класифікації не мають сучасного наукового та практичного інтересу, оскільки відсутність показника вартості каміння робить їх безликими, декларативними й марними, тобто класифікаціями заради класифікації.

Законодавство про ДК з позицій судової експертизи. Термін «дорогоцінне каміння» та їх класифікація в українському законодавстві, як зазначено вище, не мають чітких кількісних характеристик (значень) і визначень. Тому не випадково, що в Законі про ДК останні представлені у вигляді мінералогічних назв і їх слід визначати за мінералогічними властивостями.

У згаданому Законі відсутні також і приписи щодо державних стандартів, за якими б каміння можна було визначити в певному розряді ДК. Натомість, для дорогоцінних металів (золота, платини, срібла) такі стандарти (проби) розроблено й наведено.

Водночас для ДК Постановою КМУ від 16.05.2001 р. № 505 внесено зміни до Постанови КМУ від 06.09.2000 р. № 1396 «Про затвердження Правил атестації дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення, напівдорогоцінного каміння», згідно з якою їх атестацію передоручили здійснювати суб'єктам підприємницької діяльності.

Отже, держава самоусунулася від розроблення стандартів, шкал вартості та практично дерегулювала господарську діяльність з ДК. У зв'язку з цим залишаються незрозумілими не тільки роль Закону, а й єдиної державної політики видобутку, виробництва, використання та зберігання ДК, розроблення і провадження якої належить до функцій управління органів виконавчої влади України у цій сфері. Це ставить у глухий кут як гірничодобувну галузь, так і правоохоронну й судову системи.

Приклад. Надрокористувач, розробляючи родовище корисних копалин, видобуває одне дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння. Він має змогу

використати його за призначенням (реалізувати його, виготовити з нього вироби) або складувати у відвалах (найчастіше каміння використовують як будівельний щебінь). І в першому, і в другому випадку він порушує приписи Закону. У першому випадку — незаконно видобуває й використовує дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння, у другому — погіршує якість корисних копалин у процесі їх видобування, порушує вимогу щодо раціонального вилучення та використання запасів корисних копалин і наявних у них компонентів. Проте, з досвіду відомо, що далі провадження у справі до судового розгляду чи судового розгляду в суді першої інстанції справа не піде, оскільки відсутні критерії (державні стандарти), за якими можна визначити, чи належить цей камінь до дорогоцінного або напівдорогоцінного каміння.

Нормативно-правова база, що нині існує, цілком влаштовує Міністерство фінансів України та підпорядковані йому структури в гемологічній сфері. Так, зокрема, українське декоративне каміння з національними торговельними марками (граніт, лабрадорит тощо) успішно продається на світовому ринку. Водночас подібний правовий режим не цілком узгоджено з принципами судової експертизи, якими керуються суб'єкти СЕД, тому надзвичайної актуальності набувають питання гармонізування гемологічної, судово-експертної та процесуальної галузей законодавства.

Для цього існують здоровий глузд і, поміж іншого, відповідна Постанова КМУ від 10.09.2003 р. № 1440 «Про затвердження Національного стандарту № 1 “Загальні засади оцінки майна і майнових прав”», а найголовніше — є об'єкт (каміння) з власною назвою і ринковою вартістю. Така логіка і такий результат цілком задовольняють суд, сторони й решту учасників відповідного провадження.

Водночас основне завдання стандартів ЄС у сфері гемології та ювелірної справи полягає в захисті прав споживачів щодо отримання повноцінної та правдивої інформації про ювелірні вироби, які вони купують. Це є пріоритетом як Міжнародного стандарту *ISO 18323:2015 (E) Jewellery — Consumer confidence in the diamond industry* («Ювелірні вироби — упевненість споживачів в алмазній індустрії»), так і стандартів *CIBJO, IDC, SCAN. D. N.* та загалом політики ЄС у цій галузі. Таку політику обрано як напрям зближення з ЄС у Законі України від 15.01.2015 р. № 124-VIII «Про технічні регламенти та оцінку відповідності», у ст. 9 якого визначено цілі прийняття технічних регламентів — захист життя та здоров'я людей, тварин і рослин, охорона довкілля та природних ресурсів, забезпечення енергоефективності, захист майна, забезпечення національної безпеки та запобігання підприємницькій практиці, що вводить споживача (користувача) в оману¹.

¹ Татарінцев В. І., Вишнеvsька Л. І., Смельянов І. О., Зубарев С. М. Щодо перегляду державних стандартів України у сфері гемології та ювелірної справи// *Коштовне та декоративне каміння: наук.-практ. журн.* 2016. № 4. С. 35.

Численні матеріали інтернету свідчать, що всі прихильники захисту прав споживачів схиляються до одного — реальна загроза ринку виявляється не в наявності на ньому синтетичного, облагородженого каміння, імітацій і штучних замінників ДК, а в ненаданні споживачеві правдивої інформації про ювелірні товари. Отже, питання адаптації національних стандартів до стандартів ЄС перебуває саме в площині впровадження вимог щодо захисту прав споживачів ¹.

Враховуючи політику застосування в ЄС стандартів у сфері гемології та ювелірної справи винятково на добровільних засадах, шляхом створення нульового рівня толерантності до шахраїв, може бути запроваджено напрям дій, визначений *CIBJO* — ненасильницьке примушування, тобто створення для шахраїв таких умов, за якими омана споживачів буде їм не вигідною або створить для них значні перешкоди у веденні бізнесу. Крім того, запровадження Міжнародного стандарту *ISO 18323:2015 (E) Jewellery — Consumer confidence in the diamond industry* у статусі Національного стандарту сприятиме захисту прав споживачів відповідно до стандартів ЄС ².

Цілком природно, що гемологічному законодавству варто мати такі основні цілі, як ³: 1) державна підтримка внутрішнього ринку, допомога держави у процесі інтеграції до світового ринку; 2) захист від вивезення культурних цінностей, якими є ДК; 3) здійснення державного контролю й нагляду за використанням та охороною ділянок надр, що містять ДК; 4) створення сприятливого податкового та кредитного клімату для діяльності учасників ринку ДК.

Висновки. Термін «дорогоцінне каміння» і його класифікація в українському законодавстві не мають чітких, конкретних характеристик (значень, показників) і визначень, що не дає змоги розробити стандарти, а отже, юридично визначити критерії відповідності каміння категорії дорогоцінного.

Виходячи із ситуації, що склалася в судовій гемологічній експертизі, необхідно: внести відповідні зміни до базового гемологічного закону щодо класифікації дорогоцінного каміння; ухвалити підзаконні НПА на рівні уряду і/або суб'єктів СЕД, що конкретизують правовий режим дорогоцінного каміння в судово-експертних відносинах.

Судова гемологічна експертиза повинна керуватися приписами гемологічної, судово-експертної та процесуальної галузей законодавства, а дорогоцінне каміння, що є його об'єктом, слід розглядати як майно (товар), для якого характерні специфічні ознаки фізичного, економічного та юридичного характеру, а також ідентифікаційна назва.

¹ Татарінцев В. І., Вишневецька Л. І., Ємельянов І. О., Зубарев С. М. Зазнач. твір. С. 36.

² Там само. С. 37.

³ Баранов П. Н., Шевченко С. В., Гончаренко В. А. Правовой режим драгоценных камней и ювелирных изделий в Украине // *Сборник научных трудов НГУ*. 2002. Т. 1. № 15. С. 220—225.

References

- CFR. *Electronic Code of Federal Regulations (e-CFR)*. § 1027.100 Definitions. (e) Preciousstone. URL: <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/31/1027.100#e> (data zvernennia: 06.06.2020).
- Kirin, R. S., Baranov, P. M., Khomenko, V. L. (2020). The State Service of Geology and Subsoil of Ukraine (Geonadra) as a legal subject exercising the right of geological control. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*. Vol. 29. № 1.
- Baranov, P. N. (2002). *Gemmologiya: diagnostika, dizain, obrabotka, otcenka samotsvetov*: ucheb. dlia stud. vuzov. Dnepr [in Russian].
- Baranov, P. N., Shevchenko, S. V., Goncharenko, V. A. (2002). Pravovoi rezhim dragotcennykh kamnei i iuvelirnykh izdelii v Ukraine. *Sbornik nauchnykh trudov NGU*. T. 1. № 15 [in Russian].
- Heleta, O. L., Horobchyshyn, O. V., Kichniaiev, A. M., Surova, V. M., Nesterovskiy, V. A., Vyzhva, S. A. (2017). Osnovni pidkhody do zaprovadzhennia klasyfikatsii koshtovnoho i dekoratyvnoho kaminnia, harmonizovanoi vidpovidno do svitovoho dosvidu. Koshtovne ta dekoratyvne kaminnia: nauk.-prakt. zhurn. № 4 [in Ukrainian].
- Dikhtiarenko, K. Yu. (2019). *Finansovo-pravove rehuliuвання obihu dorohotsinnykh metaliv v Ukraini*. (Abstract of candidates thesis). Kyiv [in Ukrainian].
- DK 008:2007. *Natsionalnyi klasyfikator Ukrainy. Klasyfikator korysnykh kopalyn (KKK)*: zatv. nakazom Derzhspozhyvstandartu Ukrainy vid 12.12.2007 r. № 357 (zi zmin. ta dopov.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va357609-07/sp:max100> (data zvernennia: 06.06.2020) [in Ukrainian].
- Yefremova, K. V. (2009). *Osoblyvosti pravovoho rehuliuвання hospodarskoi diialnosti na rynku vyrobiv iz dorohotsinnykh metaliv i dorohotsinnoho kaminnia*. (Abstract of candidates thesis). Kharkiv [in Ukrainian].
- Malichenko, O. M. (2012). *Administratyvno-pravove rehuliuвання sfery obihu dorohotsinnykh metaliv i dorohotsinnoho kaminnia v Ukraini*. (Abstract of candidates thesis). Kyiv [in Ukrainian].
- Pro derzhavne rehuliuвання vydobutku, vyrobnytstva i vykorystannia dorohotsinnykh metaliv i dorohotsinnoho kaminnia ta kontrol za operatsiiamy z nymy*: Zakon Ukrainy vid 18.11.1997 r. № 637/97-VR (zi zmin. ta dopov.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637/97-%D0%B2%D1%80> (data zvernennia: 06.06.2020) [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Zahalnoderzhavnoi prohramy rozvytku mineralno-syrovynnoi bazy Ukrainy na period do 2030 roku*: Zakon Ukrainy vid 21.04.2011 r. № 3268-VI (zi zmin. ta dopov.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3268-17?find=1&text> (data zvernennia: 06.06.2020) [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Instruksii z orhanizatsii provedennia ta oformlennia ekspertnykh provadzen u pidrozdilakh Ekspertnoi sluzhby Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy*: nakaz MVS Ukrainy vid 17.07.2017 r. № 591. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17> (data zvernennia: 06.06.2020) [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Instruksii pro pryznachennia ta provedennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzen ta Naukovo-metodychnykh rekomendatsii z pytan pidhotovyky ta pryznachennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzen*: nakaz Miniustu Ukrainy vid 08.10.1998 r. № 53/5 (zi zmin. ta dopov.; u red. nakazu Miniustu Ukrainy vid 26.12.2012 r. № 1950/5). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (data zvernennia: 06.06.2020) [in Ukrainian].

- Pro zatverdzhennia Klasyfikatsii zapasiv i resursiv korysnykh kopalyn derzhavnoho fondu nadr:* Postanova KMU vid 05.05.1997 r. № 432 (zi zmin. ta dopov.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-97-%D0%BF> (data zvernennia: 06.06.2020) [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia perelikiv korysnykh kopalyn zahalnoderzhavnoho ta mistsevoho znachennia:* Postanova KMU vid 12.12.1994 r. № 827 (zi zmin. ta dopov.; u red. Postanovy KMU vid 28.12.2011 r. № 1370). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/827-94-%D0%BF> (data zvernennia: 06.06.2020) [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Derzhavnu sluzhbu heolohii ta nadr Ukrainy:* Postanova KMU vid 30.12.2015 r. № 1174 (zi zmin. ta dopov.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1174-2015-%D0%BF?find=1&text> (data zvernennia: 06.06.2020) [in Ukrainian].
- Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha:* Zakon Ukrainy vid 25.06.1991 r. № 1264-XII (zi zmin. ta dopov.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (data zvernennia: 06.06.2020) [in Ukrainian].
- Pro sudovu ekspertyzu:* Zakon Ukrainy vid 25.02.1994 r. № 4038-XII (zi zmin. ta dopov.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12?find=1&text> (data zvernennia: 06.06.2020) [in Ukrainian].
- Romanov, V. P. (2017). *Administratyvno-pravovi zasady obihu dorohotsinnykh metaliv ta dorohotsinnoho kaminnia v Ukraini.* (Abstract of candidates thesis). Kyiv [in Ukrainian].
- Tatarintsev, V. I., Vyshnevskaya, L. I. (2019). Dorohotsinne, koshtovne kaminnia: istorychni ta normatyvni aspekty terminolohii, yaki vplyvaiut na formuvannia Derzhavnoho fondu dorohotsinnykh metaliv i dorohotsinnoho kaminnia Ukrainy. *Koshtovne ta dekoratyvne kaminnia:* nauk.-prakt. zhurn. № 1 [in Ukrainian].
- Tatarintsev, V. I., Vyshnevskaya, L. I., Yemelianov, I. O., Zubarev, S. M. (2016). Shchodo perehliadu derzhavnykh standartiv Ukrainy u sferi hemolohii ta yuvelirnoi spravy. *Koshtovne ta dekoratyvne kaminnia:* nauk.-prakt. zhurn. № 4 [in Ukrainian].
- Shynkarenko, I. R., Obolentseva-Krasyvska, O. S., Miasoiedov, V. V. (2019). Do pytannia sutnosti hemolohichnoi sudovoi ekspertyzy. *Aktualni pytannia sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky:* zb. mat-v Mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysviach. 150-rich. z dnia narodzh. Zasluzh. prof. M. S. Bokariusa (Kharkiv, 18—19.04.2019). Kharkiv [in Ukrainian].

П. Н. Баранов, Р. С. Кирич, С. В. Шевченко

**ЮРИДИЧЕСКАЯ ПРИРОДА ТЕРМИНА
«ДРАГОЦЕННЫЕ КАМНИ» В СУДЕБНОЙ ЭКСПЕРТИЗЕ:
ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ**

Рассмотрены общие вопросы применения нормативно закреплённого термина «драгоценные камни» относительно практики судебной экспертизы в Украине, в том числе в сфере недропользования и геммологической оценки ювелирных изделий. Показано, что отечественное правовое поле требует отдельного закона об обороте драгоценных камней с учётом общих принципов оценивания имущества и защиты прав потребителей.

Целью данной работы является формирование авторского вклада в анализ проблем, связанных с раскрытием юридической природы

драгоценных камней в судебной экспертизе, и разработка предложений для их возможного преодоления.

Потребность в специальном правовом регламентировании деятельности по добыче, производству, использованию, хранению драгоценных камней и изделий из них, экспертизы и контроля за операциями с ними определяется интенсивностью этого оборота, а также характером этих объектов права — их редкостью в природе, высокой стоимостью, лёгкостью подделывания, а следовательно, повышенным вниманием со стороны разного рода мошенников и преступников. Сложившаяся в настоящее время ситуация требует принятия нормативных мер, направленных на обеспечение хозяйственного использования ценностей, защиту потребителей драгоценных изделий от обмана, предотвращение использования ценностей в легализации нажитых преступным путём средств.

Исследованы три составляющие, из которых, по мнению авторов, формируется юридическая природа камней в судебной экспертизе: 1) значение, в котором термин «драгоценные камни» употреблён в геммологическом законодательстве; 2) критерии, положенные в основу классификаций драгоценных камней; 3) однозначность и чёткость определений, связанных с драгоценными камнями в судебно-экспертном законодательстве.

Термин «драгоценные камни» в судебной экспертизе имеет субсидиарное значение, поскольку доминирующее значение в данном случае должно принадлежать стоимости камня как объекта геммологической экспертизы.

Существующие геммологические классификации не имеют современного научного и практического интереса, поскольку отсутствие показателя стоимости камня делает их декларативными с точки зрения судебной экспертизы.

Судебная геммологическая экспертиза должна руководствоваться предписаниями геммологической, судебно-экспертной и процессуальной отраслей законодательства, а драгоценные камни, выступающие его объектом, следует рассматривать как имущество (товар), которому присущи специфические признаки физического, экономического и юридического характера, а также идентификационное название.

Ключевые слова: драгоценные камни, геммология, классификация, судебная экспертиза, нормативный документ.

P. Baranov, R. Kirin, S. Shevchenko

LEGAL NATURE OF THE TERM OF PRECIOUS STONES IN FORENSIC EXAMINATION: PROBLEMS AND WAYS FOR THEIR RESOLUTION

The article addresses general issues of applying the regulatory adopted term “precious stones” regarding forensic examination practice in Ukraine, including in the field of subsurface resources management and gemological evaluation

of jewelery. It is shown that domestic legal framework requires to introduce a separate law on gemstones circulation taking into account general principles of property valuation and consumer rights protection.

The Article Purpose is to formulate an author's contribution to the analysis of problems connected with disclosure of gemstones legal nature in the field of forensic science and the development of proposals for their possible overcoming.

The necessity in special legal regulation of activity on mining, production, use, storage of gemstones and manufactures thereof, forensic examination and control over operations with it, is defined by intensity of its circulation as well as by the character of legal objects: their rarity in nature, high cost, easy falsification, and, consequently, by increased attention from fraudsters and criminals. The current situation demands to adopt corresponding regulatory measures aimed at ensuring valuables economic use, protecting gemstone consumers from fraud, preventing the use of valuables while legalizing acquired illegally funds.

According to the authors, the article outlines three components of which legal nature of a stone is formed in forensic science: 1) the meaning content in which the term "precious stones" is used in gemological legislation; 2) criteria which are the basis of gemstones classification; 3) unambiguity and clarity of definitions associated with gemstones in forensic legislation.

The term "gemstones" in forensic science has subsidiary meaning, since in this case the stone cost should possess a dominant meaning as an object of forensic gemological analysis.

Existing gemological classifications are not of modern scientific and practical interest, as the lack of a gemstone cost indicator makes them declarative in terms of forensic science.

Forensic gemological analysis should be guided by the requirements of gemological, forensic and procedural branches of legislation, and precious stones acting as its object should be considered as property (goods) which is characterized by specific signs of a physical, economic and legal nature as well as an identifier.

Keywords: gemstones, gemology, classification, forensic science, regulatory document.

Надійшла до редколегії 20.08.2020

Баранов П. М., Кірін Р. С., Шевченко С. В. Юридична природа терміна «дорогоцінне каміння» у судовій експертизі: проблеми та шляхи їх вирішення. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : зб. наук. пр. / редкол.: О. М. Ключев, В. Ю. Шепітько та ін. Харків : Право, 2020. Вип. 22. С. 555—571. DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2020.44>.